

Op koers?

Onderzoek naar inlopen van (onderwijs)achterstanden in vmbo beroepsgericht onderwijs, oktober 2020.

José Mulder (Bureau Stroming)
&
Eva Voncken (Bureau Turf)

BUREAU
STROMING

Dit rapport doet verslag van een onderzoek dat is uitgevoerd in opdracht van de Stichting
Platforms vmbo (SPV) en de VO-raad.

November 2020

BUREAU
STROMING

Inhoudsopgave

Managementsamenvatting.....	3
Inleiding	5
1 Wie hebben de enquêtes ingevuld?.....	7
1.1 Docenten beroepsgerichte vakken.....	7
1.2 Leidinggevenden.....	8
2 Opgelopen achterstanden	10
2.1 Programma tijdens de lockdown	10
2.2 Examens tijdens de lockdown	11
2.3 Hoe staan leerlingen er nu voor?.....	12
2.4 Risico's van achterstanden.....	14
2.5 Wat is er tot nog toe gedaan om achterstanden in te lopen?.....	15
2.6 Effecten van inlopen achterstanden.....	17
2.7 Gebruik van de subsidieregeling inhaal- en ondersteuningsprogramma's.....	18
2.8 Vertrouwen in inlopen achterstanden.....	19
3 Wat is (extra) nodig om achterstanden in te lopen?.....	22
3.1 Extra nodig?.....	22
3.2 Verlengen CSPE.....	24
3.3 Hartenkreten	24
Bijlage I.....	26

Managementsamenvatting

Het coronavirus heeft grote impact op het onderwijs. Tijdens de eerste golf zijn er forse inspanningen geleverd om het onderwijs zo goed en zo veel mogelijk op afstand door te laten gaan. Vraag is of dat overal gelukt is, en zo niet tot welke achterstanden dat geleid heeft en wat het effect van die achterstanden is.

UITGEVOERDE PROGRAMMA

Dit onderzoek laat zien dat veel vmbo-scholen hun beroepsgerichte programma's in de bovenbouw niet hebben kunnen uitvoeren zoals ze dat van te voren gepland hadden. Bijna twee derde van bevroegde docenten en leidinggevendenden geeft aan dat maximaal de helft van het geplande programma is aangeboden.

Er zijn met name in de profielvakken en stages/beroepsoriëntatie achterstanden opgelopen. Ook geeft de helft van de bevroegde leidinggevendenden aan dat er achterstanden zijn ontstaan in beroepsgerichte keuzevakken en avo-vakken.

LEERLINGEN MET ACHTERSTAND

Momenteel geeft meer dan de helft van de bevroegde docenten en leidinggevendenden aan dat alle/een aanzienlijk deel van de 4^e jaars leerlingen in de beroepsgerichte leerwegen een achterstand hebben. Dit geldt voor alle leerwegen en profielen.

In de vakvaardigheden ziet driekwart van de bevroegde docenten en leidinggevendenden een aanzienlijke tot (zeer) grote achterstand. Ook qua vakkennis/theorie en LOB ziet een meerderheid van de bevroegde docenten en leidinggevendenden een aanzienlijke tot (zeer) grote achterstand. Binnen alle profielen wordt in gelijke mate een achterstand in vakvaardigheden geconstateerd onder 4^e jaars leerlingen.

Bevroegde docenten en leidinggevendenden zien grote risico's voor het onderwijs: zowel voor de realisatie van het gewenste eindniveau, als het toenemen van verschillen tussen leerlingen.

ACHTERSTANDEN INLOPEN

Er is tot nu toe al veel gedaan om achterstanden weg te werken, met name door het programma aan te passen. Bijvoorbeeld in het beroepsgerichte deel door het indikken van profiel- en keuzevakken en het aanpassen van het PTA. Voor het avo-gedeelte is vooral het programma ingedikt en het PTA aangepast. Volgens de helft van de bevroegde leidinggevendenden wordt er meer aandacht besteed aan onderwerpen van het CE en wordt van leerlingen verwacht dat ze meer zelf/thuis doen.

De subsidie voor inhaal- en ondersteuningsprogramma's blijkt makkelijker inzetbaar bij de avo-vakken, via bijlessen en inzet van externen (zoals huiswerkinstituten). Door het meer specialistische karakter van de (praktijk in de) beroepsgerichte vakken is de subsidie-inzet daar lastiger.

EFFECTEN VAN EXTRA WERKZAAMHEDEN

Het effect van extra werkzaamheden voor docenten is groot; nog geen 10% geeft aan er extra tijd voor te krijgen of taken te kunnen overdragen. Docenten stoppen er vaak eigen tijd in, uit open antwoorden blijkt een hoge belasting.

Leidinggevenden bevestigen het beeld van de docenten, driekwart geeft aan dat de situatie een (zeer) negatief effect heeft op *de belasting* van docenten. Slechts een kwart geeft aan dat het een (zeer) negatief effect heeft op *de motivatie* van docenten. Leidinggevenden zien ook een (zeer) negatief effect op de belasting van leerlingen, alsmede (zeer) negatieve effecten voor de organiseerbaarheid van het onderwijs en de samenwerking met mbo en bedrijfsleven.

VERTROUWEN IN INLOPEN ACHTERSTANDEN

Het vertrouwen in hoe haalbaar het is de achterstanden in het beroepsgerichte programma gedurende dit schooljaar in te lopen is laag. Driekwart van de bevroegde docenten heeft daarin geen vertrouwen of twijfelt, bij de leidinggevenden bedraagt dit aandeel 60%. Over het inlopen van de achterstanden in de avo-vakken heeft één op de drie leidinggevenden zijn/haar twijfels. Uit open antwoorden blijkt onzekerheid over hoe de rest van het schooljaar gaat verlopen (impact corona) en -gezien de druk die het legt op docenten en leerlingen- de wens snel duidelijkheid te krijgen over eventuele extra maatregelen.

EXTRA NODIG OM LEERLINGEN GEWENST EINDNIVEAU TE LATEN BEREIKEN?

Wat hebben de invullers (docenten en leidinggevenden) extra nodig zodat leerlingen dit schooljaar het gewenste eindniveau kunnen bereiken? In hoofdzaak noemen ze aanpassingen op het gebied van toetsing en examinering; zoals de optie beperktere toetsing in het CSPE en de optie het CSPE -net als afgelopen schooljaar- vervangen door SE's. Deze aanpassing wordt breed gedragen in alle leerwegen en profielen. Voor de avo-vakken geven leidinggevenden de voorkeur aan het vervangen van het CE door SE's.

Verlengen van de afnameperiode van het CSPE in 2021 – een van de maatregelen die de minister al eerder heeft genomen - wordt door ongeveer de helft van bevroegde profiel docenten en leidinggevenden als oplossing gezien. Of men daadwerkelijk gebruik gaat maken van die mogelijkheid, daar bestaat nog veel twijfel over.

CONCLUSIE

Het coronavirus heeft duidelijk knelpunten veroorzaakt in het beroepsgerichte programma en de avo-vakken binnen het vmbo. De grootste achterstanden zijn ontstaan bij vakvaardigheden en vaktheorie, zo constateren docenten van de beroepsgerichte programma's en hun leidinggevenden, in alle leerwegen en profielen. Er weinig vertrouwen dat de achterstanden dit schooljaar ingelopen kunnen worden. Er bestaat behoefte aan extra maatregelen, bovenop wat scholen zelf aan inhaalactiviteiten ondernemen. Oplossingen op het gebied van de toetsing en examinering hebben het meeste draagvlak.

Inleiding

Het coronavirus heeft grote impact op het onderwijs. Het vraagt veel flexibiliteit en vindingrijkheid van scholen, leraren en leerlingen om met de situatie om te gaan. Tijdens de eerste lockdown¹ zijn er forse inspanningen geleverd om het onderwijs zo goed en zo veel mogelijk op afstand door te laten gaan. Vraag is of dat overal gelukt is, en zo niet tot welke achterstanden dat geleid heeft en wat het effect van die achterstanden is.

In opdracht van OCW hebben de Stichting Platforms vmbo (SPV) en de VO-raad² onderzoek laten uitvoeren naar de vraag of vmbo-scholen erin slagen eventuele achterstanden, die vmbo- en vso-leerlingen hebben opgelopen in (beroepsgerichte) praktijkvakken, dit schooljaar in te halen. Dit rapport doet verslag van dit onderzoek.

Middels een online enquête onder docenten beroepsgerichte programma's in vmbo en vso en hun leidinggevenden heeft een inventarisatie plaatsgevonden van opgelopen achterstanden en de gevolgen hiervan, of het lukt om eventuele achterstanden dit schooljaar in te lopen en of hier extra maatregelen voor nodig zijn, zoals bijvoorbeeld het vervangen van het CSPE door SE's of minder verplichte beroepsgerichte keuzevakken.

Van 8 tot en met 27 oktober is een online-enquête gehouden. Via Nieuwsflitsen en -brieven, websites en andere kanalen van de betrokken organisaties (inclusief Lecso) is de link verspreid. Profieldocenten die aan meerdere leerwegen lesgeven is verzocht de lijst meermalen, voor iedere beroepsgerichte leerweg apart, in te vullen.

Voor u ligt het eindverslag. Dit is als volgt opgebouwd: Hoofdstuk 1 schetst hoeveel en welke docenten en leidinggevenden de vragenlijst hebben ingevuld en geeft daarmee een beeld van de betrouwbaarheid van de resultaten. Hoofdstuk 2 gaat in op de ontstane achterstanden door eerst te beschrijven welk deel van het geplande programma is uitgevoerd tijdens de lockdown en vervolgens te bekijken welke achterstanden er volgens bevraagde docenten en leidinggevenden bestaan in oktober 2020. Ook wordt geschetst welke activiteiten reeds ondernomen zijn/worden om achterstanden weg te werken en welke effecten dat heeft op docenten, leerlingen en de onderwijsorganisatie. Hoofdstuk 3 gaat in op wat er volgens docenten en leidinggevenden extra nodig is om de achterstanden in te halen.

Voordat u verder gaat met lezen, zijn vijf opmerkingen van belang:

- Het onderzoek betreft een momentopname anno oktober 2020. De corona-dynamiek speelt echter nog volop, waardoor er veel onzekerheid is over hoe dit schooljaar (verder) zal verlopen.
- Bij het identificeren van achterstanden, effecten en risico's wordt het perspectief van de beroepsgerichte docenten als vertrekpunt genomen. De resultaten van de

---

¹ Van 16 maart tot 2 juni zijn de scholen gesloten geweest.

² Dit conform de aankondiging in het servicedocument van eind augustus 2020.

leidinggevendenenquêtes worden beschreven om de docentresultaten in een bredere context te plaatsen.

- Voor docenten geldt dat één persoon de enquête voor meerdere leerwegen kan hebben ingevuld. Feitelijk zouden we de respons moeten omschrijven als 'door docenten ingevulde enquêtes'. Voor de leesbaarheid gebruiken we de term 'docenten'.
- Doel was om met dit onderzoek een beeld te schetsen van de situatie in de beroepsgerichte leerwegen van het vmbo en het vso. Door een te beperkt aantal reacties vanuit het vso, is het echter niet mogelijk gebleken de resultaten tussen deze twee groepen nader uit te splitsen.
- De vragenlijst is door een groot aantal docenten en leidinggevenden ingevuld. Wanneer resultaten worden uitgesplitst naar profielen ontstaan er soms echter kleine groepjes respondenten. Een profiel als Maritiem en Techniek wordt op slechts vijf locaties in het land aangeboden en kent een beperkt aantal leerlingen. Het aantal bevroagde docenten en leidinggevenden betrokken bij kleine profielen als MaT, maar ook MVI en M&T, is navenant klein. Berekende percentages zijn daardoor gevoelig voor uitschieters. Dit is bij de betreffende tabellen aangegeven.

1 Wie hebben de enquêtes ingevuld?

De respons op de online vragenlijst is goed te noemen. En dat terwijl de periode waarin dit onderzoek uitgevoerd is noodzakelijkerwijs overlapt met de herfstvakantie. De hoge respons, het feit dat bijna alle respondenten de vragenlijst geheel hebben ingevuld én dat verschillende docenten de moeite hebben genomen om de vragenlijst voor verschillende leerwegen in te vullen, wijst op een grote betrokkenheid bij het onderwerp.

1.1 Docenten beroepsgerichte vakken

1.184 vragenlijsten zijn door docenten beroepsgerichte vakken ingevuld. Gezien het feit dat er in totaal zo'n 5.000 vmbo-docenten in de beroepsgerichte vakken zijn, is de respons goed te noemen. Alle provincies zijn in voldoende mate in de respons vertegenwoordigd (zie tabel B1 in Bijlage).

Het zijn bijna altijd docenten die lesgeven aan vmbo-leerlingen die de vragenlijst hebben ingevuld; twee procent van de respons betreft docenten die lesgeven aan vso-leerlingen.

TABEL 1.1: RESPONSVERTDELING VOOR VMBO EN VSO

Soort onderwijs	Aandeel
VMBO	98%
VSO	2%

Zoals gezegd konden profielleraar docenten de vragen per leerweg waaraan ze lesgeven invullen. De respons per leerweg wordt in Tabel 1.2 weergegeven. Ter vergelijking, in schooljaar 2019/20 zaten ruim 34.600 leerlingen in de basisberoepsgerichte leerweg (BB), ruim 56.500 in de kaderberoepsgerichte leerweg (KB) en 28.000 leerlingen volgden de gemengde leerweg (GL).

TABEL 1.2: RESPONS PER LEERWEG*

BB	KB	GL	Onbekend
35%	32%	8%	25%

* Per abuis is alleen aan docenten die aan meerdere leerwegen lesgeven gevraagd voor welke leerweg ze de vragenlijst invullen. Hierdoor is 'onbekend' voor welke leerweg de vragenlijst is ingevuld door docenten die aan één leerweg lesgeven. Duidelijk is dat de meerderheid van de docenten lesgeeft aan meerdere leerwegen.

Vanuit de profielen Diensten & Producten (D&P) en Zorg & Welzijn (Z&W) hebben de meeste docenten gereageerd. Vanuit de profielen Maritiem & Techniek (MaT), Media Vormgeving & ICT (MVI) en Mobiliteit & Transport (M&T) hebben de minste docenten gereageerd. Dit strookt met de omvang van de profielen, waarbij Diensten & Producten (35.000 leerlingen), Zorg & Welzijn (25.000 leerlingen), Economie & Ondernemen (18.000) en Groen (16.000 leerlingen) de grootste zijn en Media, Vormgeving & ICT (3000 leerlingen), Mobiliteit en Transport (3000 leerlingen) en Maritieme Techniek (540 leerlingen) de kleinste.

TABEL 1.3: RESPONS PER PROFIEL

Profiel	Aandeel
BWI	9%
D&P	21%
E&O	11%
Groen	15%
HBR	8%
M&T	3%
MaT	1%
MVI	2%
PIE	11%
Z&W	20%

1.2 Leidinggevenden

De online enquête is door 245 leidinggevenden ingevuld, afkomstig uit alle provincies van het land (Tabel B2 in Bijlage). De volgende tabel geeft weer welke functie zij hebben. Bij 'anders' worden vooral de functie van 'adjunct-directeur, coördinator en afdelingsleider' vermeld. Een enkele keer is de lijst ingevuld door een examensecretaris, leerlingcoördinator of decaan.

TABEL 1.4: FUNCTIE VAN BEVRAAGDE LEIDINGGEVENDEN

Functie	Aandeel
Schoolleider/locatieleider vmbo	33%
Sectordirecteur vmbo	9%
Teamleider bovenbouw vmbo	46%
Anders, namelijk ...	12%

Van de invullers heeft 94% de lijst ingevuld voor vmbo-leerlingen. Aan alle schoolleiders die verbonden zijn aan een school waar (ook) vso-leerlingen zitten is gevraagd de lijst in te vullen voor vso.

TABEL 1.5: RESPONSVERDELING BEVRAAGDE LEIDINGGEVENDEN VMBO EN VSO

Soort onderwijs	Aandeel
VMBO	94%
VSO	6%

Naar leerweg bezien bieden de locaties waarin de bevroagde schoolleiders verbonden zijn vrijwel altijd de basis- en/of kaderberoepsgerichte leerweg. In bijna tweederde van de gevallen is de leidinggevende verbonden aan een locatie die (ook) de gemengde leerweg biedt.

TABEL 1.6: LEERWEGEN BEVRAAGDE LEIDINGGEVENDEN

Type leerweg	Aandeel
Basisberoepsgerichte leerweg	94%
Kaderberoepsgerichte leerweg	95%
Gemengde leerweg	64%

Van de profielen die aangeboden worden op de locatie van de invullers worden de profielen Z&W, PIE (Producers, Installeren & Energie), D&P en Economie & Ondernemen het vaakst genoemd. Het minst vaak worden MVI en Maritieme Techniek vermeld. Het laatste profiel wordt bijvoorbeeld maar op vijf plekken aangeboden.

TABEL 1.7: PROFIELEN DIE WORDEN AANGEBODEN OP DE SCHOLEN VAN BEVRAAGDE LEIDINGGEVENDEN

Profiel	Aandeel
BWI	44%
D&P	51%
E&O	49%
Gr	19%
HBR	22%
M&T	16%
MaT	6%
MVI	8%
PIE	52%
Z&W	62%

2 Opgelopen achterstanden

In dit hoofdstuk komt allereerst aan bod welk deel van het programma tijdens de lockdown uitgevoerd kon worden. Vervolgens is geïnventariseerd in welke onderdelen van het programma bij leerlingen achterstanden zijn ontstaan. In de volgende paragrafen wordt de omvang van de achterstanden op dit moment (peildatum tweede helft oktober 2020) beschreven (2.2.); de risico's van de achterstanden (2.3), wat er op school zelf gedaan wordt om achterstand in te lopen (2.4); welke effecten extra activiteiten hebben (2.5); het gebruik van de subsidiemogelijkheid (2.6) en tot slot het vertrouwen dat profielleraar en leidinggevers hebben dat het lukt om de achterstanden van leerlingen binnen dit schooljaar in te lopen (2.7).

2.1 Programma tijdens de lockdown

Alle schoolgebouwen zijn vorig schooljaar van 16 maart tot 2 juni gesloten geweest. Wat betekende dat voor de uitvoering van het programma tot aan de zomervakantie?

TABEL 2.1: DEEL VAN GEPLANDE PROGRAMMA DAT IS AANGEBODEN TIJDENS LOCKDOWN

Deel aangeboden programma	Docenten	Leidinggevers
Het hele geplande programma is aangeboden	9%	7%
Het merendeel van het geplande programma	28%	30%
Ongeveer de helft van het geplande programma	26%	23%
Een klein deel van het geplande programma	30%	37%
Er is niets van het geplande programma aangeboden	6%	3%

De tabel laat zien welk deel van het geplande programma is uitgevoerd tijdens de lockdown. Meer dan 90 procent van de docenten en schoolleiders geeft aan dat minstens een deel van het geplande programma niet kon worden aangeboden. (Bijna) twee derde geeft aan dat niet meer dan de helft van het normale programma is aangeboden. Minder dan 10% van de invullers geeft aan dat het hele programma volgens plan doorgang gevonden heeft.

TABEL 2.2: AANDEEL DOCENTEN EN LEIDINGGEVENDEN DAT AANGEEFT DAT ACHTERSTANDEN ZIJN ONTSTAAN PER PROGRAMMAONDERDEEL.

	Avo-vakken	Profielvakken	Keuzevakken	LOB-programma	Stages/beroepsoriëntatie
Docenten		70%	49%	26%	59%
Leidinggevers	59%	76%	60%	42%	82%

Door het niet kunnen uitvoeren van (delen van) het geplande programma zijn er op verschillende gebieden, - eigenlijk over de hele linie van onderdelen van het programma,- achterstanden ontstaan. Dat geldt vooral voor de beroepsgerichte profielvakken, zo geven zowel docenten als schoolleiders aan. Leidinggevers en profielleraar wijzen ook op opgelopen achterstanden op het gebied van stages en beroepsoriëntatie. Ter vergelijking:

meer dan de helft van de schoolleiders geeft aan dat er ook in de avo-vakken achterstand is opgelopen. Deze vraag is alleen aan de leidinggevendenden voorgelegd.

2.2 Examens tijdens de lockdown

Vmbo-scholen hebben de mogelijkheid om de bovenbouwperiode naar eigen inzicht in te richten. Het CSPE hoeft daardoor niet in leerjaar 4 afgenomen te worden. Dit kan ook in leerjaar 3. Dit betekent dat er mogelijk ook een achterstand is opgelopen qua examinering van de huidige vierdejaars leerlingen.

Volgens het merendeel van de bevroegde docenten wordt normaliter het examen in leerjaar 4 afgenomen. Twaalf procent sluit de beroepsgerichte profielvakken eind leerjaar 3 af met het CSPE. Een enkele keer kunnen leerlingen zelf kiezen wanneer ze deelnemen aan het CSPE.

TABEL 2.2: MOMENT EXAMEN VOLGENS DOCENTEN

Moment CSPE	Aandeel
Normaliter in leerjaar 3	12%
Leerlingen kunnen kiezen tussen leerjaar 3 en 4	1%
Normaliter in leerjaar 4	86%

Bevroegde schoolleiders geven iets vaker dan docenten aan dat het examen in leerjaar 3 wordt afgenomen. Hierbij is expliciet naar verschillen tussen profielen gevraagd, dat blijkt er te zijn. Het merendeel geeft aan dat het CSPE normaliter in leerjaar 4 plaatsheeft.

TABEL 2.4: MOMENT EXAMEN VOLGENS LEIDINGGEVENDEN

Moment CSPE	Aandeel
Normaliter voor alle profielen in leerjaar 3	14%
Normaliter voor de helft van de profielen in leerjaar 3	4%
Normaliter voor enkele profielen in leerjaar 3	9%
Normaliter niet in leerjaar 3	73%

Aan degene die hebben aangegeven dat het CSPE in leerjaar 3 wordt afgenomen, is gevraagd wat er het afgelopen schooljaar is gebeurd. De meerderheid van docenten en leidinggevendenden geeft aan dat de profielmodules zijn afgesloten met SE's. Een kleine groep heeft het CSPE doorgeschoven naar leerjaar 4. Het doorschuiven van het CSPE heeft volgens bevroegden direct effect op het programma, de organisatie en leerlingen.³

³ Vanwege het zeer beperkte aantal respondenten in deze situatie, worden hier geen cijfers vermeld (het gaat immers om 20 procent van een groep van 10-20 procent).

TABEL 2.5: HOE IS OMGEGAAN MET CSPE IN LEERJAAR 3 VORIG SCHOOLJAAR?

Oplossing	Docenten	Leidinggevend
Profielmodules conform planning afgesloten met SE's	87%	72%
CSPE leerjaar 3 verschoven naar leerjaar 4	13%	24%

Toelichting op de 'gewone' situatie rond de afname van het CSPE

Aan de docenten is gevraagd op welk moment in het schooljaar ze normaliter uiterlijk met hun leerlingen starten met de voorbereiding op het CSPE. De volgende tabel laat zien dat het zwaartepunt in de eerste maanden van een kalenderjaar ligt: in januari en vooral februari en maart. Het CSPE kan, normaal gesproken, afgenomen worden vanaf begin april tot begin juli.

TABEL 2.6: START VOORBEREIDING CSPE

Start voorbereiding CSPE	Aandeel
Januari	15%
Februari	25%
Maart	26%
April	8%
Mei	3%
Juni	0%
Juli	0%
Augustus	5%
September	12%
Oktober	1%
November	2%
December	2%

2.3 Hoe staan leerlingen er nu voor?

In oktober 2020 heeft een aanzienlijk deel tot alle vierdejaars leerlingen een achterstand, zo constateert meer dan de helft van de bevroegde docenten en leidinggevend (zie Tabel 2.7). Een op de 8 docenten constateert geen achterstand, tegen een op de 17 leidinggevend.

TABEL 2.7 MATE VAN GECONSTATEERDE ACHTERSTAND ANNO OKTOBER 2020

Zijn er achterstanden?	Docenten	Leidinggevend
Ja, bij alle leerlingen	25%	14%
Ja, bij een aanzienlijk deel van de leerlingen	31%	41%
Ja, bij een beperkt deel van de leerlingen	17%	29%
Ja, bij individuele leerlingen	10%	10%
Nee	17%	6%

Ook naar profielen en leerwegen (zie Tabel 2.8 en 2.9) bezien geeft steeds meer dan de helft van de invullers aan, dat er achterstand is opgelopen bij alle, dan wel een aanzienlijk deel van de leerlingen. Dat geldt ook voor de onderscheiden leerwegen. Alleen de gemengde leerweg -met een in omvang kleiner beroepsgericht programma- laat een iets afwijkend beeld zien.

TABEL 2.8 AANDEEL ALLE/AANZIENLIJK DEEL HEEFT ACHTERSTAND VOLGENS DOCENTEN PER PROFIEL*

BWI	D&P	E&O	Groen	HBR	M&T	MaT	MVI	PIE	Z&W
61%	54%	56%	52%	65%	66%	83%	67%	54%	50%

* Het aantal respondenten bij de profielen M&T, MaT & MVI is dusdanig klein dat de percentages gevoelig zijn voor uitschieters

TABEL 2.9 AANDEEL ALLE/AANZIENLIJK DEEL HEEFT ACHTERSTAND VOLGENS DOCENTEN PER LEERWEG

BB	KB	GL
56%	55%	46%

Per provincie zien we ook dat bijna overal rond de helft van de docenten aangeeft dat er achterstand is opgelopen bij alle, dan wel een aanzienlijk deel van de leerlingen (zie Tabel 2.10). Uitschieters naar boven zijn Groningen en Gelderland. Daar geeft één op de drie docenten aan dat een aanzienlijk deel tot alle leerlingen momenteel een achterstand heeft. Uitschieters naar beneden zijn Zeeland en Friesland, waarbij opgemerkt dient te worden dat het aantal respondenten afkomstig uit Zeeland dusdanig beperkt is dat de gepresenteerde percentages gevoelig zijn voor uitschieters.

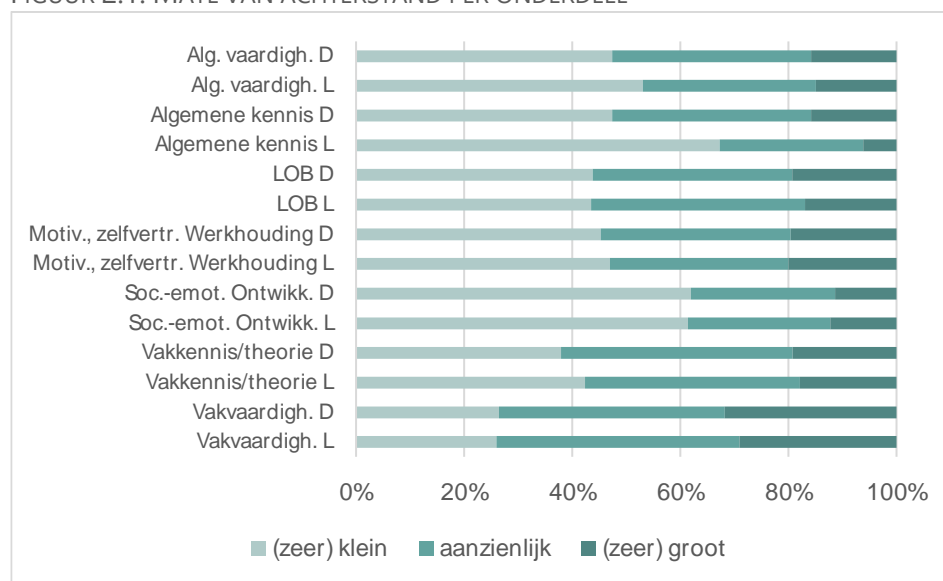
TABEL 2.10 AANDEEL ALLE/AANZIENLIJK DEEL HEEFT ACHTERSTAND VOLGENS DOCENTEN PER PROVINCIE

Provincie	Aandeel
Drenthe	53%
Flevoland	54%
Friesland	32%
Gelderland	65%
Groningen	68%
Limburg	44%
Noord-Brabant	50%
Noord-Holland	55%
Overijssel	58%
Utrecht	52%
Zeeland	24%
Zuid-Holland	62%

Op welke gebieden hebben leerlingen achterstanden opgelopen en hoe groot zijn die achterstanden? Figuur 2.1 geeft de mening van zowel docenten in de beroepsgerichte programma's (D in de figuur) en leidinggevenden weer (L). Elk uitgevraagd item wordt voor deze beide groepen weergegeven, zodat ze gemakkelijk te vergelijken zijn.

Een blik op Figuur 2.1 leert dat docenten en schoolleiders veelal dezelfde mening zijn toegedaan. Met name de vakvaardigheden springen eruit, gevolgd door de vaktheorie. Alleen op het gebied van algemene kennis lopen de scores uiteen. De leidinggevenden gaan uit van een geringere achterstand in algemene kennis bij de leerlingen dan de docenten.

FIGUUR 2.1: MATE VAN ACHTERSTAND PER ONDERDEEL

Opvallend is, wanneer we inzoomen op de achterstand in vakvaardigheden per profiel, dat in alle profielen door minstens 70% van de docenten een aanzienlijke tot (zeer) grote achterstand wordt geconstateerd. Er is met andere woorden nauwelijks verschil tussen de profielen in de mate van geconstateerde achterstand in vakvaardigheden. Omdat de profielen wel verschillen in theoretisch gehalte en wellicht ook in de mate dat alternatieve opdrachten uitvoerbaar zijn buiten de school, zou meer verschil tussen de profielen in de rede liggen.

Ook het verschil *binnen* profielen is interessant: drie van de vier bevroegde docenten binnen Z&W geeft aan dat de achterstanden op vakvaardigheden aanzienlijk tot (zeer) groot zijn, maar volgens één op de vier is de achterstand (zeer) klein. Kennelijk zijn er scholen die het lukt om de achterstand (zeer) beperkt te houden.

TABEL 2.11 ACHTERSTAND OP VAKVAARDIGHEDEN VOLGENS DOCENTEN PER PROFIEL*

Kolom 1	BWI	D&P	E&O	Gr	HBR	M&T	MaT	MVI	PIE	Z&W
(zeer) klein	31%	23%	29%	27%	18%	21%	0%	25%	28%	25%
aanzienlijke achterstand	48%	47%	47%	39%	42%	52%	67%	40%	38%	39%
(zeer) groot	21%	30%	24%	35%	40%	28%	33%	35%	35%	36%

* Het aantal respondenten bij de profielen M&T, MaT & MVI is dusdanig klein dat de percentages gevoelig zijn voor uitschieters

Bijna 80 procent van de bevroegde leidinggevendenden geeft aan geen of (zeer) kleine verschillen tussen leerwegen te zien als het gaat om de typen achterstanden.

2.4 Risico's van achterstanden

Wat betekenen de achterstanden? Welke risico's zien bevroegde docenten en leidinggevendenden? Tabel 2.12 geeft weer welk deel van de bevroegde docenten en leidinggevendenden de achterstanden als aanzienlijk of (zeer) groot risico op verschillende

aspecten beschouwt. Uit de tabel blijkt dat er zorgen bestaan op elk van de geformuleerde uitkomsten. Daarbij tonen leidinggevenden zich over de hele linie nog bezorgder dan de docenten.

TABEL 2.12 AANDEEL DOCENTEN DAT RISICO OP ASPECTEN AANZIENLIJK/(ZEER) GROOT ACHT

Aanz./(zeer) groot risico	Docenten	Leidinggevenden
Realisatie vh gewenste eindniveau	61%	66%
Leerplezier/motivatie van leerlingen	54%	60%
Kans dat leerlingen SE succesvol afsluiten	56%	68%
Kans dat leerlingen CSPE succesvol afsluiten	44%	51%
Kwaliteit schoolexamen en CSPE	57%	61%
Adequate voorbereiding van leerlingen op doorstroom mbo	55%	57%
Toenemen van verschillen tussen (groepen) leerlingen	62%	61%

2.5 Wat is er tot nog toe gedaan om achterstanden in te lopen?

Wat is er sinds de zomervakantie ondernomen om de opgelopen achterstanden in te halen? Om dit in beeld te brengen is onderscheid gemaakt tussen achterstanden in het beroepsgerichte programma en achterstanden in de avo-vakken.

BEROEPSGERICHT PROGRAMMA

Zo'n 80 procent van de bevroegde docenten en leidinggevenden geeft aan extra activiteiten te hebben ondernomen. Zo'n twee op de drie bevroegde docenten en leidinggevenden geeft aan dat er aanpassingen zijn gemaakt in het programma.

TABEL 2.13 ONDERNOMEN ACTIVITEITEN OM ACHTERSTANDEN IN BEROEPSGERICHTE PROGRAMMA IN TE HALEN

Activiteiten	Docenten	Leidinggevenden
Geen extra activiteiten	20%	21%
Aanpassingen in het programma	68%	65%
Aanpassingen in de onderwijstijd	17%	26%
Oplossingen met externen	4%	11%
Anders, namelijk...	10%	8%

Onder het kopje 'anders' benoemen bevroegde docenten en leidinggevenden uiteenlopende activiteiten. Om een beeld te geven: Vaak gaat het om het op individueel niveau plannen maken om de achterstand weg te werken of met leerlingen individueel de lesstof te bespreken ("bij de hand te nemen"). "Differentiëren" wordt een aantal keren vermeld. Er zijn reparatieweken ingelast aan het begin van het nieuwe schooljaar of bijvoorbeeld de herfstschool. Steun- en bijlessen worden vaak genoemd. Soms zijn er extra handen in de klas ingeschakeld: onderwijsassistenten of oud-collega's. Daardoor kon vaak ook de bestaande clustering worden teruggebracht naar lesgeven in de 'eigen' leerweggroep. Docenten hebben soms aangestuurd op meer opdrachten voor thuis en vooral theorie online. Herhaling van de praktijk en kleinere praktijkopdrachten worden eveneens vermeld. Sommige docenten hebben samenvattingen voor hun leerlingen gemaakt.

Er lijkt overigens geen verband te zijn tussen “geen extra activiteiten” en de mate van geconstateerde achterstanden; ook als bij alle of een groot deel van de leerlingen achterstanden worden geconstateerd, geven invullers aan dat er ‘geen extra activiteiten’ zijn ondernomen.

Van de aanpassingen die in het programma gedaan worden is het indikken van profielen de koploper, op de voet gevolgd door het indikken van keuzevakken en aanpassen van het PTA en minder aandacht voor stages/beroepsoriënterende activiteiten.

TABEL 2.14 WELKE ACTIVITEITEN VALLEN BINNEN ‘AANPASSINGEN PROGRAMMA’ (BEROEPSGERICHT)

Activiteiten onder "aanpassingen programma" Beroepsgericht	Docenten	Leidinggevend
Indikken profielvakken	54%	65%
Indikken keuzevakken	48%	64%
Aanpassen van het PTA	46%	63%
Minder aandacht voor stages/beroepsoriënterende activiteiten	45%	45%

TABEL 2.15 ONDERNOMEN ACTIVITEITEN OM ACHTERSTANDEN BIJ AVO-VAKKEN IN TE HALEN

Activiteiten	Leidinggevend
Geen extra activiteiten	21%
Aanpassingen in het programma	65%
Aanpassingen in de onderwijstijd	26%
Oplösungen met externen	11%

Alleen de leidinggevend hebben de extra activiteiten die ondernomen zijn voor de avo-vakken aangegeven. In de volgende tabel is te zien dat ook bij de avo-vakken aanpassingen in het programma met kop en schouders boven de andere extra activiteiten uitsteken.

Minder uitgebreid behandelen van het vak en het aanpassen van het PTA zijn de meest genoemde extra activiteiten. Bijna de helft verwacht van de leerlingen dat ze meer zelf/thuis doen.

TABEL 2.16 WELKE ACTIVITEITEN VALLEN BINNEN ‘AANPASSINGEN PROGRAMMA’ (AVO)

Activiteiten onder "aanpassingen programma" AVO	Leidinggevend
Indikken van het programma (minder uitgebreid behandelen van het vak)	67%
Aanpassen van het PTA	69%
Meer aandacht voor onderwerpen die in het centraal examen aan de orde komen	49%
Van leerlingen wordt verwacht dat ze meer zelf/thuis doen	49%

TABEL 2.17 AANTAL LESUREN VOLGENS BEVRAAGDE DOCENTEN

Lesuren tov regulier 4e jaar	Aandeel
Minder lesuren	11%
Evenveel lesuren	83%
Meer lesuren	7%

De profiellodenten geven in meerderheid aan dat er op dit moment evenveel lesuren per week aan het beroepsgerichte programma van vierdejaars leerlingen besteed worden als voorheen. Zeven procent heeft meer lesuren te besteden in vergelijking met de normale situatie (zonder corona), elf procent heeft minder lesuren.

De leidinggevendenden bevestigen dit beeld in grote lijnen (zie Tabel 2.18).

TABEL 2.18 AANTAL UREN LES VOLGENS LEIDINGGEVENDEN PER LEERWEG

Lesuren tov regulier 4e jaar	BB	KB	GL
Minder lesuren	8%	8%	7%
Evenveel lesuren	81%	81%	82%
Meer lesuren	11%	11%	11%

2.6 Effecten van inlopen achterstanden

Wat betekent het trachten in te lopen van achterstanden voor de taken van de docent beroepsgerichte vakken?

Tabel 2.19 laat zien dat docenten taken nu niet uitvoeren die ze anders wel deden, om ruimte/tijd vrij te maken voor inhaalactiviteiten. Ruim een kwart geeft aan dat het lukt binnen de normale werktijden. De categorie 'anders' bevat antwoorden die erop duiden dat de extra activiteiten bovenop de reguliere taak komen. Docenten geven aan dat er wordt verwacht dat ze "het er gewoon' bij doen". Sommige docenten melden dat ze er eigen tijd in stoppen.

TABEL 2.19 HOE MAKEN BEVRAAGDE DOCENTEN TIJD VOOR EXTRA ACTIVITEITEN?

Hoe maken docenten tijd voor activiteiten?	Aandeel
Lukt binnen normale werktijden	28%
Krijgt extra tijd	5%
Kan taken overgedragen	3%
Laat taken vallen	38%
Anders, namelijk...	26%

Aan de leidinggevendenden is ook gevraagd welk effect het inlopen van achterstanden heeft op de taken/belasting van docenten, en wat het effect is op het werkplezier en de motivatie van docenten. Op dezelfde manier is gevraagd wat het doet met leerlingen (hun leerplezier, belasting en motivatie) (zie Tabel 2.20).

TABEL 2.20: EFFECTEN VAN INLOPEN ACHTERSTANDEN OP DOCENTEN EN LEERLINGEN VOLGENS BEVRAAGDE LEIDINGGEVENDEN

Effect	Leerlingen			Docenten		
	Leerplezier	Belasting	Motivatie	Werkplezier	Motivatie	Belasting
(zeer)negatief	20%	51%	35%	49%	27%	76%
neutraal	61%	41%	48%	34%	48%	15%
(zeer) positief	19%	8%	16%	17%	24%	9%

En is tevens geïnformeerd naar het effect op het rondkrijgen van het rooster; de organiseerbaarheid van onderwijs in het gebouw/praktijklokalen; de (geplande) samenwerking met mbo en de (geplande) samenwerking met bedrijven (zie Tabel 2.21).

Uit Tabel 2.20 en 2.21 blijkt dat leidinggevenden het meest uitgesproken zijn over het negatieve effect op de extra belasting van docenten. Bijna de helft denkt dat het werkplezier van docenten te lijden heeft onder de extra activiteiten. Als het om de leerlingen gaat vindt de helft van de schoolleiders de belasting voor leerlingen groot, ten gevolge van extra activiteiten om achterstand in te halen. Opmerkelijk is dat leidinggevenden zowel bij docenten als leerlingen ook positieve effecten signaleren: dat zou kunnen komen doordat er met kleine groepen leerlingen gewerkt wordt, die zo meer aandacht krijgen. Daarnaast valt ook het aandeel van 61% op dat eigenlijk weinig effect (neutraal) ziet op het leerplezier van leerlingen. Voor de samenwerking met bedrijven en het mbo, de organiseerbaarheid in de lokalen en het rondkrijgen van het rooster zijn de effecten zelden positief.

TABEL 2.21: EFFECTEN VAN INLOPEN ACHTERSTANDEN OP SCHOOLNIVEAU VOLGENS BEVRAAGDE LEIDINGGEVENDEN

Effect	Rondkrijgen rooster	Organiseerbaarheid	Samenwerking mbo	Samenwerking bedrijven
(zeer)negatief	50%	47%	49%	65%
neutraal	45%	46%	46%	29%
(zeer) positief	5%	7%	5%	5%

2.7 Gebruik van de subsidieregeling inhaal- en ondersteuningsprogramma's

Om leerlingen extra ondersteuning te kunnen bieden vanwege leer- en ontwikkelachterstanden of studievertraging, werd er eind mei 2020 een subsidieregeling opgezet vanuit het ministerie van OCW voor inhaal- en ondersteuningsprogramma's. Aan leidinggevenden is in de enquête gevraagd in hoeverre zij gebruik maken/hebben gemaakt van die regeling.

Bijna de helft van de bevroagde leidinggevenden geeft aan voor de zomer gebruik gemaakt te hebben van de subsidieregeling. Vanaf 3 juli konden ze die subsidie inzetten. Van de leidinggevenden die van de subsidie gebruik gemaakt hebben heeft 90% het ingezet voor de avo-vakken en bijna twee derde voor de beroepsgerichte vakken.

De subsidie is voor de avo-vakken vaak ingezet voor ondersteuning van (bepaalde) groepen leerlingen, bijvoorbeeld leerlingen met grote achterstanden en een moeilijke thuissituatie. Daarnaast ook voor huiswerkondersteuning, bijspijkerprogramma's, ondersteuning bij specifieke vakken, zoals Nederlands, wiskunde/rekenen, natuurkunde, biologie en soms voor inzet van externen, bijvoorbeeld extra onderwijsondersteuners en een examenbureau/studiecentrum/huiswerkinstituut.

De toelichtingen laten zien dat sommige invullers niet wisten dat de subsidie ook voor de beroepsgerichte programma's gold. Sommige geven aan dat de middelen nog ingezet moeten worden. De subsidie is bij de beroepsgerichte programma's onder meer ingezet voor

extra ondersteuning en intensievere begeleiding op individueel niveau of in kleinere groepen. Ook zijn er instructeurs en onderwijsassistenten ingezet, bijvoorbeeld voor extra vaktheorie en extra ruimte voor keuzevakken. Af en toe wordt vermeld dat externen niets konden betekenen in de beroepsgerichte vakken ("te specifiek").

Na de zomer is er vaker een beroep gedaan op de subsidieregeling: Bijna driekwart heeft voor het schooljaar 2020/21 een beroep gedaan op de subsidieregeling inhaal- en ondersteuningsprogramma's. De inzet van de middelen is nagenoeg gelijk aan voor de zomer: 90% van de aanvragers deed de aanvraag voor de avo-vakken (voor extra ondersteuning bij specifieke vakken, bijlessen, huiswerkklassen) en bijna tweederde voor de beroepsgerichte vakken (extra begeleiding, extra handen in de klas en soms extra uren voor het oefenen van vaardigheden/profiel/keuzevak).

2.8 Vertrouwen in inlopen achterstanden

Door middel van een aantal stellingen is zowel bij de docenten als leidinggevenden hun visie gepeild op een aantal zaken die spelen rond achterstanden, gevolgen en mogelijke oplossingen. Hoe staan ze erin?

Op twee na waren de stellingen identiek voor beide groepen respondenten. De eerste stelling heeft voor de docenten betrekking op de beroepsgerichte vakken en voor de leidinggevenden op de avo-vakken. Daarnaast is de laatste stelling voor de leidinggevenden toegevoegd. Eerst de volledige formuleringen:

Stellingen voor docenten beroepsgerichte programma's

1. Ik heb goed zicht op hoeveel tijd er nodig is om de achterstanden in het beroepsgerichte programma in te lopen binnen mijn profiel.
2. De verschillen tussen leerlingen zijn door de coronacrisis groter geworden.
3. Het beroepsgerichte programma kan eenvoudig ingedikt worden zonder dat het ten koste gaat van een goede doorstroom van leerlingen naar het vervolgonderwijs op het gewenste eindniveau vmbo.
4. Het verminderen van de omvang van het CSPE geeft mij meer mogelijkheden om leerlingen goed voor te bereiden op het vervolgonderwijs.
5. Het CSPE is nodig om mijn leerlingen goed gemotiveerd te houden.

Stellingen voor leidinggevenden

1. Ik heb goed zicht op hoeveel tijd er nodig is om de achterstanden in de avo-vakken in te lopen binnen mijn school.
2. De verschillen tussen leerlingen zijn door de coronacrisis groter geworden.
3. Het beroepsgerichte programma kan eenvoudig ingedikt worden en op het gewenste eindniveau blijven zonder dat dat ten koste gaat van de doorstroom naar het vervolgonderwijs.
4. Het verminderen van de omvang van het CSPE geeft ons meer mogelijkheden om leerlingen goed voor te bereiden op het vervolgonderwijs.
5. Het CSPE is nodig om onze leerlingen goed gemotiveerd te houden.

6. De verlenging van de afnameperiode van de digitale flexibele examens voor basis en kader biedt voldoende ruimte om achterstanden in te lopen.

Tabel 2.22 geeft weer welk aandeel van de bevroegde docenten en leidinggevendenden het (zeer) eens is met de stellingen. Wat opvalt is dat de verschillen tussen de docenten en leidinggevendenden klein zijn. De schoolleiders tonen zich optimistischer als het gaat om het effect van het beperken van het CSPE op de voorbereidingstijd. Opmerkelijk is ook dat de helft van docenten en schoolleiders zicht heeft op de tijd die nodig zou zijn om achterstand weg te werken. Meer dan driekwart van de invullers meent dat de verschillen tussen leerlingen groeien. Daarnaast valt op dat schoolleiders minder vaak dan docenten denken dat het CSPE nodig is voor de motivatie van leerlingen. In beide gevallen gaat het om een minderheid van het totaal.

TABEL 2.22: AANDEEL DOCENTEN EN LEIDINGGEVENDENDEN DAT HET (ZEER) EENS IS MET DE STELLINGEN

Stellingen	Docenten	Leidinggevendenden
Ik heb zicht op benodigde tijd inlopen achterstanden	51%	52%
Verschillen tussen leerlingen worden groter	76%	77%
Eenvoudig om beroepsgerichte programma's in te dikken	29%	24%
Omvang CSPE verminderen geeft meer voorbereidingstijd	65%	79%
CSPE is nodig voor motivatie	47%	31%
Verleng. flex. examens biedt vold. ruimte om avo-achterstanden in te lopen		35%

HAALBAARHEID

Aan de docenten en schoolleiders is gevraagd hoe ze op het moment van invullen –oktober 2020 - aankijken tegen de haalbaarheid van het inlopen van de achterstanden. Meer dan de helft van de bevroegde docenten twijfelt of leerlingen de achterstand gedurende het jaar voldoende kunnen inlopen; een kwart van de docenten heeft daar vertrouwen in en 22 procent heeft dat niet (zie Tabel 2.23).

TABEL 2.23: MATE VAN VERTROUWEN BEVRAAGDE DOCENTEN INLOPEN ACHTERSTANDEN

Mate van vertrouwen	Aandeel
Geen vertrouwen	22%
Twijfel	53%
Vertrouwen	25%

Tabel 2.24 geeft de mate van docentvertrouwen per profiel weer. Ook hier zien we in grote lijnen dat er binnen de profielen overeenstemming is. Alleen HBR valt op: daar heeft bijna 40 procent van de docenten geen vertrouwen dat de achterstanden worden ingelopen.

TABEL 2.24: MATE VAN VERTROUWEN BEVRAAGDE DOCENTEN INLOPEN ACHTERSTANDEN PER PROFIEL*

	BWI	D&P	E&O	Gr	HBR	M&T	MaT	MVI	PIE	Z&W
Geen vertrouwen	19%	20%	19%	15%	39%	23%	33%	20%	23%	22%
Twijfel	55%	57%	52%	55%	48%	53%	67%	70%	49%	50%
Vertrouwen	26%	22%	30%	30%	13%	23%	0%	10%	27%	28%

* Het aantal respondenten bij de profielen M&T, MaT & MVI is dusdanig klein dat de percentages gevoelig zijn voor uitschieters

TABEL 2.25: MATE VAN VERTROUWEN BEVRAAGDE DOCENTEN INLOPEN ACHTERSTANDEN PER LEERWEG

Kolom 1	BB	KB	GL
Geen vertrouwen	23%	22%	14%
Twijfel	51%	54%	54%
Vertrouwen	26%	24%	32%

Per leerweg bekeken lijkt het vertrouwen van docenten dat GL-leerlingen de achterstanden zullen inlopen iets groter dan bij basis en kader. De mate van twijfel komt overeen tussen de leerwegen (Tabel 2.25).

Aan leidinggevenden is een stelling voorgelegd, over de achterstanden bij de avo- en beroepsgerichte vakken apart. Met de stelling 'Ik heb er vertrouwen in dat de vierdejaars leerlingen de opgelopen achterstand in het beroepsgerichte programma voldoende inlopen' is 57 procent het (zeer) oneens. Ruim een derde heeft er geen vertrouwen in dat de vierdejaars hun achterstand in de avo-vakken gedurende dit schooljaar voldoende zullen inlopen.

TABEL 2.26: MATE VAN VERTROUWEN BEVRAAGDE LEIDINGGEVENDEN INLOPEN ACHTERSTANDEN

Type achterstand	(zeer) mee eens	Neutraal	(zeer) oneens met stelling
AVO	40%	25%	35%
Beroepsgericht	24%	17%	57%

3 Wat is (extra) nodig om achterstanden in te lopen?

3.1 Extra nodig?

Bijna 9 van de 10 invullers (docenten en leidinggevendenden) geeft aan extra ruimte of aanpassingen nodig te hebben -bovenop wat er al binnen de scholen aan extra activiteiten gebeurt- om leerlingen dit schooljaar naar het gewenste eindniveau te brengen. Dat geldt zowel voor de avo- als de beroepsgerichte vakken (zie Tabel 3.1).

Om wat voor extra ruimte of aanpassingen gaat het dan? We maken een onderscheid tussen het beroepsgerichte programma en de avo-vakken.

Voor het **beroepsgerichte programma** is gevraagd naar aanpassingen in:

1) onderwijstijd, 2) het programma, 3) toetsing & examinering, 4) oplossingen met externen. Bij elk van deze aanpassingen zijn voorbeelden gegeven van concrete aanpassingen. Voor aanpassingen in onderwijstijd bijvoorbeeld onderwijs in kleinere groepen, meer mogelijkheden om praktijkvaardigheden te kunnen oefenen en het inzetten van extra onderwijsgevendenden en/of capaciteit. Aanpassingen in het programma kunnen bijvoorbeeld betrekking hebben op een beperktere omvang van de profielmodules of minder verplichte beroepsgerichte keuzevakken. Aanpassingen in de toetsing en examinering kan bijvoorbeeld door meer ruimte in het PTA te creëren of een beperktere toetsing in het CSPE (minder onderdelen, beperking uren). Of, zoals afgelopen schooljaar, het CSPE ook dit schooljaar vervangen door SE's. Het gebruik van meer gestandaardiseerde examens in de SE's is een optie (bijvoorbeeld met gebruikmaking van CSPE of toetsenbank). Ook zouden er afspraken met het mbo of andere externen gemaakt kunnen worden, bijvoorbeeld afspraken met het bedrijfsleven/werkveld.

Voor **de avo-vakken** gaat het bij aanpassingen in de onderwijstijd bijvoorbeeld om onderwijs in kleinere groepen en het oefenen van vaardigheden. Daarnaast bijvoorbeeld de mogelijkheid om extra onderwijsgevendenden/capaciteit in te zetten. Bij aanpassingen in het programma valt te denken aan het minder diepgaand behandelen van onderwerpen, of het focussen op het centraal examen. Aanpassingen in de toetsing en examinering kunnen betrekking hebben op meer ruimte in het PTA. Ook bij de avo-vakken zou een optie zijn bij de SE's meer gestandaardiseerde examens te gebruiken. Er zouden rond examinering ook afspraken met het mbo gemaakt kunnen worden, of met andere externen.

Tabel 3.1 laat zien welke aanpassingen volgens bevroegde docenten en leidinggevendenden nodig zijn. Zestig procent van de bevroegde docenten en leidinggevendenden geeft aan bij de beroepsgerichte programma's aanpassingen op het vlak van toetsing en examineren te wensen. Ook voor het avo-programma ziet een meerderheid van de leidinggevendenden heil in een aanpassing van de toetsing en examinering (53 procent).

Verder is opvallend is dat docenten en leidinggevendenden nagenoeg dezelfde antwoordtendensen vertonen. Leidinggevendenden zijn wel iets meer dan docenten geneigd om

de oplossing in afspraken met externen te zoeken, bijvoorbeeld door afspraken met het mbo en bedrijfsleven/werkveld over het programma.

TABEL 3.1 OP WELK VLAK ZIJN EXTRA AANPASSINGEN NODIG VOLGENS BEVRAAGDE DOCENTEN EN LEIDINGGEVENDEN?

Kolom1	Onderwijstijd	Programma	Toetsing & exam.	Externen	Niets
Docenten	28%	37%	60%	6%	12%
Leidinggevenden Beroepsg.	30%	47%	60%	19%	8%
Leidinggevenden AVO	26%	39%	53%	19%	10%

Waar het gaat om aanpassing van de toetsing en examinering blijken docenten voorstanders van 'het CSPE vervangen door SE's' (62 procent) of 'een beperktere toetsing in het CSPE' (65 procent) (zie Tabel 3.2). Het CSPE vervangen door SE's wordt binnen alle profielen in nagenoeg gelijke mate als oplossing gezien; iets sterker door PIE (zie Tabel 3.3).

TABEL 3.2 WAT IS ER NODIG BINNEN TOETSING EN EXAMINERING BIJ BEROEPSGERICHT PROGRAMMA VOLGENS BEVRAAGDE DOCENTEN EN LEIDINGGEVENDEN?

Nodig bij toetsing en exam. Beroepsger.	Docenten	Leidinggevenden
Meer ruimte in het PTA	27%	49%
Beperktere toetsing in het CSPE	65%	60%
CSPE ook dit schooljaar vervangen door SE's	62%	83%
Meer gestandaardiseerde examens in de SE's	17%	20%
Afspraken met het mbo	11%	17%

TABEL 3.3 AANDEEL DOCENTEN DAT VOOR VERVANGEN CSPE EN BEPERKTERE TOETSING CSPE IS PER PROFIEL*

Kolom1	BWI	D&P	E&O	Groen	HBR	M&T	MaT	MVI	PIE	Z&W
Beperktere toetsing cspe	70%	71%	61%	64%	61%	68%	75%	69%	43%	70%
CSPE vervangen door SE	51%	59%	67%	60%	68%	53%	100%	77%	76%	58%

* Het aantal respondenten bij de profielen M&T, MaT & MVI is dusdanig klein dat de percentages gevoelig zijn voor uitschieters

TABEL 3.4 AANDEEL DOCENTEN DAT VOOR VERVANGEN CSPE EN BEPERKTERE TOETSING CSPE IS PER LEERWEG

	BB	KB	GL
Beperktere toetsing cspe	64%	65%	61%
CSPE vervangen door SE	64%	62%	70%

Ook voor de drie onderscheiden leerwegen geldt dat bevroagde docenten de voorkeur voor beperkte CSPE of vervangen CSPE door SE's elkaar weinig ontloopt. In de GL is er meer voorkeur voor het CSPE vervangen door SE's (zie Tabel 3.4).

Bij leidinggevenden bestaat er een meer uitgesproken voorkeur voor het vervangen van het CSPE door SE's en voor de avo-vakken het CE vervangen door SE's (zie Tabel 3.2). Ook

zoeken zij het -meer dan docenten- in meer ruimte binnen het PTA, bij de avo-vakken nog meer dan voor het beroepsgerichte deel (vergelijk Tabel 3.2 met 3.5).

TABEL 3.5 WAT IS ER NODIG BINNEN TOETSING EN EXAMINERING BIJ AVO PROGRAMMA VOLGENS BEVRAAGDE LEIDINGGEVENDEN?

Nodig bij toetsing en exam. AVO	Leidinggevenden
Meer ruimte in het PTA	60%
CE ook dit schooljaar vervangen door SEs	71%
Meer gestandaardiseerde examens in de SEs	16%
Afspraken met het mbo	18%

3.2 Verlengen CSPE

Het Ministerie van OCW heeft de afnametermijn van de CSPE's verlengd naar 23 juli 2021. In hoeverre wordt dit als een bruikbare oplossing gezien?

Ongeveer de helft van de bevroegde docenten en leidinggevenden denkt dat het verlengen van de afnametermijn een bruikbare oplossing is (Zie Tabel 3.6). Eén op de vijf docenten, en één op de tien leidinggevenden, geeft aan niet te weten of het naar achter schuiven van het examen iets oplost.

TABEL 3.6 IS VERLENGEN AFNAMETERMIJN EXAMENS EEN BRUIKBARE OPLOSSING VOLGENS BEVRAAGDE DOCENTEN EN LEIDINGGEVENDEN?

Oplossing?	Ja	Nee	Weet niet
Docenten	44%	36%	20%
Leidinggevenden	50%	41%	9%

Gevraagd of ze daadwerkelijk van de mogelijkheid van een verlengde afnametermijn gebruik zouden maken, is er meer twijfel. Ruim een kwart van de leidinggevenden denkt van wel. Meer dan de helft van de docenten beroepsgerichte vakken en leidinggevenden twijfelt of denkt van niet. Een kwart van de docenten weet het niet (zie Tabel 3.7).

TABEL 3.7 GAAN SCHOLEN GEBRUIK MAKEN VAN VERLENGDE AFNAMETERMIJN EXAMENS VOLGENS BEVRAAGDE DOCENTEN EN LEIDINGGEVENDEN?

Gebbruiken?	Ja	Misschien	Nee	Weet niet
Docenten	16%	37%	21%	26%
Leidinggevenden	27%	46%	15%	11%

3.3 Hartenkreten

Aan het slot van de vragenlijst konden respondenten een hartenkreet noteren: iets wat ze nog graag kwijt wilden over de mogelijkheid om achterstanden in te lopen en/of het borgen van de onderwijskwaliteit. Van de vele reacties die docenten en leidinggevenden hebben gegeven, zijn onderstaande figuren gemaakt.

FIGUUR 3.1 WORD CLOUD VAN REACTIES DOCENTEN

FIGUUR 3.2 WORD CLOUD VAN REACTIES LEIDINGGEVENDEN

Bijlage I

TABEL B1 RESPONS DOCENTEN PER PROVINCIE

Provincie	Aandeel
Drenthe	3%
Flevoland	2%
Friesland	3%
Gelderland	13%
Groningen	3%
Limburg	4%
Noord-Brabant	18%
Noord-Holland	16%
Overijssel	8%
Utrecht	7%
Zeeland	1%
Zuid-Holland	21%

TABEL B2 RESPONS LEIDINGGEVENDEN PER PROVINCIE

Provincie	Aandeel
Drenthe	4%
Flevoland	3%
Friesland	4%
Gelderland	12%
Groningen	4%
Limburg	4%
Noord-Brabant	16%
Noord-Holland	16%
Overijssel	6%
Utrecht	9%
Zeeland	3%
Zuid-Holland	19%